

Suomen Lakimiesliitto
Uudenmaankatu 4-6 B
00120 Helsinki

Oikeusministeriö
oikeusministerio@om.fi

Lausunto:

Luonnos hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain, riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain ja sosiaalihuoltolain muuttamisesta.

Yleistä

Lakimiesliitto pitää asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelumenettelyä (ns. Follo -menettely) onnistuneena ja kannattaa sen käytön laajentamista ja menettelyn vakinaistamista koko maahan. Follo-menettelyä koskevasta kokeilusta laaditun loppuraportin (25/2013) perusteella on ilmeistä, että asiantuntija-avusteisen sovittelumenettelyn avulla voidaan parantaa lapsen asemaa huoltoriidassa.

Lakimiesliitto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että Follo-menettelyn onnistumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää huolehtia menettelyn aloittavien uusien yksiköiden tuomareiden ja asiantuntija-avustajien syvästä perehdyttämisestä sovittelumenettelyyn. Lisäksi menettelyn kehittämisen kannalta on jatkossakin tärkeää, että kaikkien sovittelumenettelyä toteuttavien tuomareiden ja asiantuntija-avustajien täydennyskoulutusta jatketaan ja osaamista ylläpidetään säännöllisillä koulutustapahtumilla.

Ehdotetuista säännöksistä

Lakimiesliitto kannattaa hallituksen esityksessä ehdotettua menettelyä sovittelussa tarvittavien asiantuntija-avustajien järjestämisen säätämisestä käräjäoikeuden hallinnollisen kanslian sijaintikunnan veloitteeksi. Samoin Lakimiesliitto kannattaa ehdotusta siitä, että valtio maksaa kunnille korvauksen asiantuntijapalveluiden järjestämisestä eikä asiantuntija-avustajan käyttämisestä aiheudu huoltoriidan osapuolille kustannuksia. Näiden ehdotusten toteuttaminen on välttämätöntä, jotta pystytään turvaamaan mahdollisuus laadukkaaseen asiantuntijapalveluun kaikille vanhemmille riippumatta heidän asuinpaikastaan ja taloudellisesta asemastaan.

Lakimiesliitto vastustaa hallituksen esityksessä ehdotettua säännöstä, jonka mukaan huoltoriitojen sovittelussa sovitteluistunto tulisi järjestää nimenomaisesti säädetyssä kuuden viikon määräajassa. Follo-menettelyä koskevan loppuraportin perusteella kokeilun aikana ensimmäinen sovitteluistunto onnistuttiin järjestämään keskimäärin 1,5 kuukaudessa siitä, kun sovittelun aloittamisesta oli tehty päätös. Tulos on parempi kuin riita-asioiden sovittelussa keskimäärin. Huoltoriitojen sovittelun mediaanikesto oli puolestaan noin 2,5 kuukautta, joten menettely kokonaisuudessaan on ollut selvästi nopeampaa kuin huoltoriitojen käsittely oikeudenkäynnissä. On selvää, että sovittelun tuloksellisuuden kannalta on hyödyllistä, että asia käsitellään tuomioistuimessa joutuisasti. Follo -menettelyä koskeva kokeilu osoittaa, että tämä asia on otettu huomioon sekä

kokeilutuomioistuimissa että oikeudenkäyntiavustajien taholla. Loppuraportin perusteella kokeilun aikana suurimmaksi ongelmaksi sovitteluistunnon joutuisan järjestämisen kannalta on kuitenkin muodostunut usean eri tahon, eli tuomarin, asiantuntija-avustajan, vanhempien ja lakimiesavustajien aikataulujen yhteensovittaminen. Lakia säädettäessä on tällöin syytä ottaa huomioon, että asian käsittelyn nopeus ei ole itseisarvo, mikäli se johtaa siihen, että nopeuden kustannuksella syrjäytyvät esimerkiksi henkilön oikeus käyttää menettelyssä apunaan valitsemaansa oikeudenkäyntiavustajaa tai jos vanhempi ei kiireen vuoksi pysty järjestämään asian sovitteluistuntoa varten riittävästi aikaa. Huoltoriidat koskettavat asianosaisia hyvin henkilökohtaisesti, jolloin sovittelun onnistumisessa on erittäin tärkeää, että oikeudenkäyntiavustaja nauttii asiakkaansa luottamusta ja tuntee tarkoin paitsi asiakkaansa ja myös lapsen tarpeet asiassa.

On pidettävä erikoisena, että sovittelumenettelyssä käsiteltäville asioille säädettäisiin erityinen määräaika, mutta varsinaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä käsiteltäville asioille, jotka ovat yleensä lapsen kannalta vielä ongelmallisempia, tällaisia määräaikoja ei ole. Asiassa syntyy tällöin vaara siitä, että tuomioistuinten suuri työmäärä voi säädettyjen käsittelyaikojen vuoksi käytännössä johtaa varsinaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä käsiteltävien huoltoriita-asioiden käsittelyn viivästymiseen entisestään. Sovitteluistunnon ajankohtaan vaikuttavat seikat tulevat parhaiten huomioitua tapauskohtaisesti ja yksilöllisesti arvioiden. Tuomioistuinsovittelulain 10 §:n 2 momentissa tulee tämän vuoksi kiinteitä määräaikoja asettamatta määrätä ainoastaan siitä, että sovitteluistunto tulee järjestää viipymättä.

Kehittämisehdotukset

Lakimiesliitto kiinnittää huomiota myös siihen, että Follo-menettelyn kannalta ongelmalliseksi voi muodostua Tuomioistuinsovittelulain 13 §:n mukainen sovittelijan ja asiantuntijan salassapitovelvollisuus sekä tähän liittyvä 16 §:n mukainen vetoamiskielto ja näiden säännösten liittyminen lapsen etuun. Follo-menettelyssä osapuolia kannustetaan avoimuuteen, joka edistää sovittelua. Toisaalta avoimuus voi tuoda esiin sellaisia merkityksellisiä seikkoja, joilla on vaikutusta lapsen etuun. Osapuoli voi paljastaa sovittelussa esimerkiksi käyttävänsä päihteitä joskus lapsia hoitaessaan. Voidaanko tällainen tieto ottaa huomioon ja millaisin edellytyksin, jos asiaa ei saada sovittua vaan sitä käsitellään oikeudenkäynnissä, jossa osapuoli kiistää päihteiden käytön johon toinen osapuoli puolestaan vetoaa. Lakimiesliitto katsoo, että laissa tulisi olla selvä säännös siitä, että lapsen etu menee salassapitovelvollisuuden ja vetoamiskiellon yli joissakin tilanteissa. Tämä säännös olisi asianosaisten oikeusturvan kannalta erittäin tärkeä.

Follo-menettelyyn osallistuvan tuomareiden kohdalla tulisi harkita menettelyä, jossa tuomari saisi myös epäonnistuneesta sovittelusta jonkin hyvityksen, joka vaikuttaa hänen työhönsä. Tuomari on oikeutettu työnsä noteeraamiseen, vaikka hänen vetämänsä Follo-sovittelu epäonnistuisikin.

Lisäksi Lakimiesliitto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että huoltoriitoja koskeva lainsäädäntö on muutoinkin jäänyt osittain pahasti jälkeen yhteiskunnan kehityksestä. Monista lapsen edun kannalta tärkeistä asioista ei ole lainkaan säännöksiä. Tällaisia seikkoja ovat esimerkiksi seuraavat:

- tapaamisoikeus on rajoitettu vain biologisiin vanhempiin, jolloin lapsen oikeutta pitää yhteyttä muihin hänelle läheisiin ihmisiin, kuten uusperheen jäseniin tai isovanhempiin, ei suojata lainkaan;
- valvotuista tai tuetuista tapaamisista ja niistä aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta ei ole mitään säännöksiä laissa;
- huollosta erotetulle vanhemmalle annettava tiedonsaantioikeus on täysin laissa sääntelemätön, oikeuskäytännössä kehitetty menetelmä, jota sovelletaan yleisesti.

Säätelyn puutteellisuus vaikeuttaa oikeusriitojen lopputulosten ennakoitavuutta ja vaikuttaa tätä kautta myös sovittelussa esille nousevien riitakysymysten erilaisten ratkaisumallien kehittämiseen. Lakimiesliitto pitää tärkeänä, että lapsia koskevien riitojen sääntelyä ryhdytään sovittelumenettelyyn lisäksi järjestelmällisesti ajanmukaistamaan ja kehittämään myös muilta osin.

Helsingissä 20.6.2013

Jorma Tilander
Toiminnanjohtaja